

Kapitel 1

Mellem kald og videnskab

af Jorn Hansen og Kurt Klaudi Klausen

Med titlen på denne årbog: »Mellem kald og videnskab. Ledelse og uddannelse i idrætten«, har vi ønsket at fremhæve et spændingsfelt, som lederne i idrætten har været underlagt gennem store dele af den organiserede idræts historie. Der er netop tale om et »mellem« og ikke om et »fra« - »til«.

Dette spændingsfelt løber mellem idealismen som motivation og drivkraft bag den aktive deltagelse i idrætsarbejde og professionalismismen som den kommer til udtryk i specialiseringen af de kundskaber ledere på forskellige niveauer har skullet besidde til forskellige tider.

Påkaldelsen af både »kald« og »videnskab« har gennem hele perioden både direkte og indirekte været med til at legitimere idrætten udadtil. Eksemplarisk var begge elementer integreret i den lingske højskolegymnastik for århundredeskiftet. Først blev den rationelle gymnastik via forbindelsen til højskolebevægelsens oplysningstanke knyttet til et »kald«, til en højere mening. Senere blev Lings rationelle gymnastik gjort til genstand for en systematisk videnskabeliggørelse. Teologen K. A. Knudsen var med sin store forkærlighed for en fysiologisk korrekt ryg en af de ihærdigste fortalere for denne videnskabeliggørelse.

Også Dansk Idrætsforbund befandt sig fra begyndelsen i spændingsfeltet mellem »kald og videnskab«. Tanken om sundhed og hygiejne var DIFs måde at forbinde sig til lægevidenskaben på, og det var med udgangspunkt i denne forbindelse, at DIF ønskede at fremstå over for offentligheden.

Både lederbegrebet og indholdet i lederarbejdet har gennemgået en stor udvikling i den periode, der er til behandling her, nemlig fra midten af forrige århundrede til i dag. Når vi taler om ledere i idrætten tænker vi på instruktører og trænere (det »folkelige« lederbegreb) såvel som på foreningsledere. Det som årbogen belyser er den historiske udvikling af leder-, instruktør- og træneruddannelserne: hvilke funktioner har forskellige typer af ledere haft gennem tiden og hvordan har synet på og kravene til ledelse i foreninger og klubber ændret sig over tid.

Synet på hvad ledelse er har bevæget sig fra at omfatte et relativt overskueligt og velafgrænset felt til at omfatte et meget krævende og komplekst sæt af opgaver. I takt hermed har også lederen som personlighedstype undergået en forandring fra patriark og karismatisk leder til igangsætter og/eller professi-

onel. - Se hertil afsnittene om lederprofiler, hovedforbundene samt nutiden og fremtiden.

Vi har opdelt bogen i fem hovedafsnit: optakten, højskolerne, lederprofiler, hovedforbundene samt fremtiden og nutiden.

Optakten omhandler den moderne og organiserede idræts sociale, kulturelle og politiske baggrund. I kapitel 2 analyserer Jørn Hansen den moderne gymnastiks og sports tilblivelseshistorie som en del af historien om henholdsvis det borgerlige samfund og industrisamfundet. I kapitel 3 viser Niels Kayser Nielsen, at skyttebevægelsen som en del af idrætsbevægelsen i kampen for sin berettigelse i højere grad end antaget har haft statens bevågenhed.

Når højskolerne er taget med som et afsnit for sig hænger det sammen med den indflydelse højskolebevægelsen traditionelt er blevet tillagt for gymnastikkens udvikling i Danmark, og det forhold at gymnastik og idrætshøjskolerne gennem de sidste 100 år har uddannet en lang række af de vordende ledere og instruktører, og på den måde har været med til at præge både den ideologiske og tekniske udvikling. I kapitel 4 påviser Ole Worm blandt andet, hvorledes højskolernes betydning som private uddannelsesinstitutioner inden for idrættens verden er blevet formindsket. Uddannelserne er mere og mere blevet overført til idrætsorganisationernes eget regi.

I afsnittet om lederprofiler har vi valgt at bringe artikler om tre centrale personer i dansk idræts historie, dermed har vi dog ikke sagt, at disse tre er de centrale. Valget af artiklerne har først og fremmest været begrundet af, at nogle forskede i lige netop disse tre personers biografi. I kapitel 5 behandler Else Trangbæk den danske kvindegymnastiks faderskikkelse Paul Petersen, og uddannelsen som den er foregået ved Paul Petersen Institutet. Vi har i den forbindelse valgt, at bringe et længere interview Else Trangbæk har lavet med den mere end 80-årige, men stadig aktive Paul Petersen-lærerinde »Sorte«. Vi har hermed på linie med tidligere årbøger ønsket at lade ældre og erfarne idrætsudøvere videregive deres egen historie til en større kreds.

I kapitel 6 analyserer Søren Damkjær Niels Bukhs gymnastik som et system, der på baggrund af specifikke historisk-sociologiske forhold kunne selvstændiggøre sig og give udtryk for legemets ypperlighed. På denne måde kommer Søren Damkjær bag om de mere idealistiske diskussioner om Niels Bukh.

I kapitel 7 fremstiller Hans Bonde kaptajn Jespersen som en af de karismatiske gymnastikpædagoger. Hans Bonde påviser, hvorledes kaptajn Jespersens virke bliver uforståeligt uden en analyse af dennes livshistorie. Kaptajn Jespersens biografi afslører, hvorledes han følte sig direkte kaldet til at delagtiggøre andre i sine egne positive erfaringer med gymnastik.

De tre lederprofiler afslører tre meget forskellige ledere i idrætten, tilknyttet tre forskellige institutioner (Gymnastik Institutet, Højskolen og Statsradiofonien) og med tre helt forskellige opfattelser af den ledelsesmæssige og pædagogiske opgave. Det er et interessant fællestræk at både Poul Petersen og Niels Bukh er eksperimenterende i udarbejdelsen af deres systemer, og

fordomsfrit inddrager ikke gymnastiske discipliner. Poul Petersens syn på ledelse og pædagogik er bemærkelsesværdigt fremsynet, så stemmer kaptajn Jespersen mere overens med forestillingen om den tugtende og disciplinerende gymnastikpædagog. Fælles for dem alle er en tro på det sunde i idrætten, og en overbevisning om det rigtige i de stod for uanset en en voldsom samtidig kritik.

14. hovedafsnit bringer vi artikler om udviklingen i hovedforbundenes forhold til ledelse og uddannelse. I kapitel 8 beskriver Poul Ketelsen udviklingen i instruktør og lederuddannelsen inden for De Danske Skytte Gymnastik og Idrætsforeninger. Kapitel 9 fra folkeoplysning til foreningsforståelse er Finn Berggrens, Bjarne Ibsens og Ejgil Jespersens bud på udviklingen i De Danske Gymnastik og Ungdomsforeninger. lidelseshistoriens udvikling inden for Dansk Idrætsforbund analyseres af Per Jørgensen i kapitel 10. Endelig skitserer Svend Møller i kapitel 11 kursusvirksomheden i Dansk Firma-idrætsforbund.

Det er karakteristisk for hovedforbundenes lederuddannelser, at der gennem dette århundrede er sket en orientering i retning af specialiserede uddannelsesudbud med et meget teknisk indhold. Dette svarer for så vidt til, hvad der er sket med lederuddannelserne på højskoler og ved de højere læreranstalter. Dermed være også sagt, at meget af det holdningsmæssige i lederuddannelserne - som tidligere blev tillagt stor betydning, fordi det var værdigrundlaget og legitimeringen af de forskellige organisationers virke - gradvist træder i baggrunden. I disse uddannelser er der sket en forskydning fra kald i retning af videnskab. Men det er ikke ensbetydende med at det også er tilfældet på »græsrodsniveau«, d.v.s. med hensyn til arbejdet i og udviklingen af foreningerne.

Sidste hovedafsnit omhandler nutiden og fremtiden. I kapitel 12 påviser Kurt Klaudi Klausen, hvorledes ledelse i idrætten i det seneste årti mere og mere er kommet i »klemme« mellem frivillighed og professionalisering. Kan den moderne professionelle leder overhovedet videreføre og forny idrættens tradition for at være kulturbærer. Arbejdsdelingen mellem professionelle og amatører er ét bud på hvordan ledelsen i idrætten kommer til at se ud i fremtiden.

I kapitel 13 kommer Jørgen Povlsen med et andet muligt bud på, hvorledes en ny type idrætsleder kan tænkes. Idrætslederen som kulturel igangsætter er et af de nye uddannelsesinitiativer, der er startet inden for de sidste par år.

Med de sidste to kapitler får vi således et blik ind i fremtiden. Vi kan ikke vide om den nye idrætsleder bliver manager eller kulturel igangsætter, vi kan heller ikke vide om leder- eller igangsætterrollen er »rigtige« veje i fornyelsen af idrætsverdenen. På den anden side ved vi, at mange kræfter investeres i et udviklingsarbejde, der peger i disse retninger. Det er netop i disse retninger, at flere i dag føler sig »kaldet« til at arbejde.

Mens Kurt Klaudi Klausen i kapitel 12 lagde vægt på at analysere, hvordan og hvorfor organisation og ledelse tilpasser sig forandringer i samfundet, illu-

strerer Jørgen Povlsen i det sidste kapitel, hvorledes idrætslederens placering mellem kald og videnskab i høj grad betyder og har betydet, at idrætslederne selv har været med til at præge den udvikling, de fleste af artiklerne i årbogen analyserer.

I overensstemmelse hermed har sigtet med denne årbog også været dobbelt. Som historisk interesserede har det været naturligt for os, at afdække og analysere fortiden; men lige så naturligt er det vort håb, at årbogen kan bidrage til en kvalificeret diskussion om idrættens og idrætsledernes fremtid.

Det var oprindeligt vores tanke at kortlægge uddannelserne inden for hele idrættens uddannelsesområde. Dette har - selv om årbogen når vidt omkring - imidlertid ikke været muligt. En artikel om idrætten og læreruddannelsen savnes. Denne er dog i oversigtsform beskrevet hos Ernst Møller: »Træk af skoleidrættens historie i Danmark« (Kbh. 1980). Uddannelsen i militæret er ikke belyst, men afspejler sig blandt andet i artiklen om kaptajn Jespersen.

Vores håb om så i det mindste at kunne dække den ikke i statslig regi institutionaliserede uddannelse har vi desværre ikke helt kunnet opfylde. Vi mangler en artikel om noget så centralt som delingsføreruddannelsen. John Engelbrecht skulle have bidraget med en artikel om delingsføreruddannelsens historie. Arbejdet med at skrive delingsførernes jubilæumsskrift i anledning af 100-års jubilæet har imidlertid taget al John Engelbrecht tid, så vi må i denne årbog henvise til jubilæumspublikationen »Fra Delingsfører til gymnastikinstruktør«, der udkommer i efteråret 1989. Delingsførerne følte sig kaldede til at tjene idrætten og en højere sags tjeneste. Dette fremgår tydeligt af de gamle delingsførerord: »Den, som vil ild i andre tænde, må selv først brænde« eller som det tilføjes i jubilæumsskriftet »Den, der ikke brænder for noget større, den, der kun brænder for sig selv, brænder ud«. Mere »kaldet« kan et udsagn vel næppe blive!

Det er vores opfattelse, at kaldet og engagementet blandt ledere og instruktører også i 80'ernes slutning gør sig gældende i idrætsverdenen. Hvad angår pointen med »Mellem kald og videnskab« er der således ikke sket nogen afgørende ændring. Systematiseringen af igangsætterrollen i uddannelsesmæssig og derfor videnskabelig regi, kan sammenlignes med da Guts-Muths for næsten 200 år siden systematisk beskrev de gymnastiske øvelser. Den professionelle leder kan i sit arbejde med at få idrætsforeningerne til bedre at fungere og tilpasse sig udviklingen drage nytte af de systematiske erfaringer, der har gjort ledelse og forvaltning til en videnskab for sig.